

Голас

№ 9

28 лютага 1991 г.

Выдаецца з 1955 г.

(2203)

Цане 8 кап.

Радзімы

ЗВАРОТ

Міхаіла МЕЛЬНІКА

ДА ЗАМЕЖНЫХ СУАЙЧЫННІКАЎ

Дарагія мае суайчыннікі, хто, як і я, жыве за межамі гістарычнай Бацькаўшчыны!

Як хрысціянін-баптыст, не магу не падзяліцца з вамі, веруючымі і няверуючымі, сваімі думкамі і перажываннямі. За мінулы год разам з жонкай я пяць разоў наведаў Беларусь. Думаю, што многія з вас таксама пабывалі на Радзіме і ўпэўніліся, якую вялікую патрэбу ў сродках ліквідавання трагедыі яна мае. Мала было таго, што нагараваўся міралюбівы беларускі народ у гады другой сусветнай вайны, калі загінуў кожны чацвёрты чалавек, дык прыйшла новая бяда: 70 працэнтаў тэрыторыі рэспублікі аказаліся забруджанымі радыёнуклідамі. Ад вялікага ўздзеяння выпраменьвання перш за ўсё пакутуюць дзеці.

Тыя мае паездкі разам з жонкай і прадстаўнікамі хрысціянскіх місій не прызначаліся дзеля водпуску, адпачынку. Гэта была акцыя дабрачыннасці, аказання дапамогі беларускаму народу, хаторы так неміласэрна пацярпеў ад чарнобыльскай катастрофы. Кожны раз мы прывозілі вялікую колькасць аднаразовых шпрыцаў, медыкаментаў, медыцынскія інструменты, хірургічныя пальчаткі і г.д. Але гэта не так лёгка атрымаць. Вы ведаеце: усё каштуе грошай. А я — пенсіянер. І пенсія мая вельмі малая. Шмат разоў я звяртаўся ў міністэрства да Госпада, які пачуў іх і цудоўным чынам дапамог нам! Слава яму!

Акрамя пералічанага, прывезлі мы багата духоўнай літаратуры: Біблію, кнігі Новага Завета і г.д.

Сабраныя ахвяраванні я асабіста адвозіў у забруджаныя раёны Гомельскай, Магілёўскай і Брэсцкай абласцей. А таксама былі мы ў чатырох санаторыях, дзе лячыліся хворыя дзеці, якім перадалі шакалад і лекі.

Дарагія мае браты і сёстры ўва Хрысце, людзі беларускага паходжання! Дазвольце мне звярнуцца да вас з заклікам і просьбай: у імя Ісуса Хрыста адклініцеся, акажыце помач бедным дзецям, іх мацярыкам і бацькам Айчыны! Яны чакаюць яе з любоўю да вас і надзеяй.

Мы прапаведуюем Евангелле ўсім народам. Так, гэта вельмі добра і патрэбна. Але калі мы не прыйдзем на дапамогу пацярпеўшым сусродзічам нашым, дык што скажа Усявышні! Калі ён быў на зямлі, то, несучы людзям Слова Божэ, дзве трэці свайго жыцця прысвяціў вылечванню людзей. А як жа мы! Хай да-

паможа і нам Бог прыняць удзел у выратаванні беларускага народа! У апошні час да мяне даходзяць чуткі, што, маўляў, тая дапамога, якая аказваецца рэспубліцы, не заўжды даходзіць да адрасатаў. Не буду браць грэх на душу і сцярджаць на конт усіх арганізацый, якія займаюцца размеркаваннем тых ці іншых даткаў. Скажу толькі пра Беларускае таварыства «Радзіма». Думаю, што маю на гэта права хоць бы таму, што ніхто з замежных суайчыннікаў не прывозіў столькі ахвяраванняў, колькі я з жонкай, каб пераказаць іх гэтай арганізацыі. Лічу сваім абавязкам засведчыць дакладнасць, справядлівасць і кантроль за ўсім, што тычыцца далейшага лёсу і шляху дабрачыннага грузу. Хай ніхто з вас не падумае, што медыкаменты прападаюць альбо трапляюць куды не патрэбна. Заўжды пры перадачы мною лекаў у таварыстве «Радзіма» прысутнічалі прадстаўнікі Чырвонага Крыжа БССР, аб. ёй, паміж якімі размяркоўваліся даткі, якія ставілі свае подпісы пад неабходнымі дакументамі аб перадачы. Гэтаксама кожны раз у цырымоніях перадачы брала ўдзел прэса. Акрамя таго, я сам прысутнічаў у некаторых санаторыях і бальніцах у момант уручэння тунікаў, меў размовы са многімі хворымі. Гэта сказае дае мне падставу сцярджаць, ваша непасрэдная дапамога, калі вы накіруеце яе ў Беларускае таварыства «Радзіма», дойдзе па прызначэнню і своечасова.

Не адзін я ў гэтым перакананы. Летась у Германіі я пазнаёміўся з братам Джорджам. Ён быў на Беларусі, наведаў санаторый у Аксанаўшчыне, для дзяцей-чарнобыльцаў. Калі ён вярнуўся ў Канаду, то выслаў 1 200 долараў і папрасіў мяне, каб я на гэтыя грошы зрабіў закупкі і адвёз іх у таварыства «Радзіма» [так выходзіць намнога дзешавей], што і было зроблена. Сам Джордж не беларус — палях, чытае прапаведзі на радыё. Вы можаце звярнуцца да яго, падаю адрас:

GEORGE BAJENSKI, PICKERING, ONTARIO L1V 2R4 CANADA. TEL. 416/428-1816.

Шаноўныя мае браты і сёстры! Спадзяюся, што многія з вас пададуць руку дапамогі ахвярам чарнобыльскай катастрофы і сёлетні год будзе годам благаслаўлення для пацярпеўшых. Памятайце: лепш даваць, чым браць. Барані вас усіх Бог!

Міхаіл МЕЛЬНІК.

Альмерсбах, Германія.

«Іншаземцу няпроста зразумець ваш уклад жыцця, эканамічныя цяжкасці. Чалавек з ног збіваецца, каб купіць сто грамаў каўбасы, паўдня стаіць у чарзе за тортам... Ніж не вытлумачыш, напрыклад, адносіны некаторых да сваіх службовых абавязкаў. Такое ўражанне, што прыходзяць на работу, калі захочуць, тут жа аблаюць наведвальніка, застаючыся пры гэтым непрыязлівымі бюракратамі пры вырашэнні самых нязначных пытанняў. Як можна! І ўжо адкрыццём для мяне было тое, што людзі ў вас настолькі любяць грошы, нейкія рэчы...»

(Кастусь ШАЛЯСТОВІЧ. «СІМОНА З БРАЗІЛІІ»),

Стар. 3, 4

ПА УКАЗУ ПРЭЗІДЭНТА

У Брэсце, як і ў многіх гарадах краіны, паводле Указа Прэзідэнта СССР, уведзена сумеснае патруляванне міліцыі і ваенных. Каля дваццаці такіх пешых нарадаў штодзённа выходзяць на вуліцы горада. У ваенных ніякіх транспартных і тым больш баявых перасоўных сродкаў няма. Да такога патрулявання падштурхнула крымінагенная абстаноўка ў горадзе. Толькі за апошні год у некалькі разоў павялічылася колькасць грабжожы, крадзяжы казеннай і асабістай маёмасці, разбойных нападаў на грамадзян. У многіх разоў узрос перапродаж тавараў непасрэдна на вуліцах. Гараджане прынялі новаўвядзенне станоўча.

НА ЗДЫМКУ: на вуліцы Савецкай нарад у саставе сяржанта міліцыі Аляксандра ГАПАНЮКА і радавых Брэсцкага гарнізона туркмена Гары ГУЛАПАВА і кіргіза Нурланбека МУСАЕВА.

Фота Р. КАБЯКА.

Чарнобыль і дзеці... Гэта жорсткая рэальнасць: сотні тысяч дзяцей нашай рэспублікі апынуліся ў зоне радыяцыйнага ўздзеяння. Многія з іх ужо цяжка пераносяць вынікі апрамянення, для іншых ёсць рэальная пагроза пагаршэння здароўя ў будучыні. І добра, калі дапамога прыйдзе своечасова. Тады і бяда можа абмінуць. Галя і Наташа АЛЬГАНЕЦ [на здымку] прыехалі ў Мінск у спецыялізаваны медыцынскі цэнтр са Столінскага раёна. Яны праходзяць тут прафілактычнае лячэнне.

[Працяг фотарэпартажу змешчаны на 3-й стар.].

ЗА ЧЫЕ ГРОШЫ?

УЛАДА ЛЮБІЦЬ ВАНДРОЎКІ

У Пастаянную камісію Вярхоўнага Савета рэспублікі па знешнеэканамічных сувязях паступілі прапановы камісій беларускага парламента аб накіраванні парламентарыяў у замежныя камандзіроўкі.

За мяжу ў 1991 годзе маюць намер выехаць 78 дэлегацый груп, у складзе якіх — 277 народных выбарніках.

У Польщу падалі заяўкі 69 дэпутатаў, у Германію — 65, у Швецыю — 60, у Фінляндыю — 53, у Венгрыю, ШВА, Японію — па 30, Вялікабрытанію, Францыю, Чэхаславакію — па 17... Усяго ў прапановах — больш за 20 краін трох кантынентаў.

Мэты камандзіровак — наладжванне кантактаў з суайчыннікамі, вывучэнне метадаў арганізацыі страхавой медыцыны, распрацоўка сумесных дзеянняў у галіне аховы вод Чарнаморскага басейна, азнаёмленне з праблемамі сямейнага выхавання, назапашванне вопыту ў гандлёвым абслугоўванні насельніцтва...

Паводле папярэдніх разлікаў, для фінансавання паездак запатрабуецца 140 тысяч інавалютных і 250 тысяч савецкіх рублёў.

Прымаючы да ўвагі складанае становішча з валютай у рэспубліцы, Камісія па міжнародных справах Вярхоўнага Савета БССР прапанавала зменшыць колькасць дэлегацый да 24, а колькасць выязджаючых — да 90 чалавек.

ЖЫЦЦЕ ПАРТЫІ

ЗДАЮЦЬ ПАРТЫЛЕТЫ

За мінулы год добраахвотна пакінулі КПБ больш як 63 тысячы членаў партыі. За гэты перыяд рашылі стаць камуністамі толькі 7 647 чалавек. Асабліва значныя страты панесла Мінская гарадская партарганізацыя: уступілі ў члены КПСС 258 чалавек, а выбылі 16 896.

Такія даныя прыводзіліся на нядаўнім аб'яднаным пленуме Цэнтральнага Камітэта і Кантрольнай камісіі Кампартыі Беларусі.

Больш чым на 30 працэнтаў паменшыліся партыйныя арганізацыі на Віцебскім тэлевізійным заводзе, у такіх аб'яднаннях, як «Шклова-лакто» (Полацк), «Хімвалакно» (Магілёў), «Інтэграл» (Мінск), «Беларуськалій» (Салігорск), у Гомельскім дрэваапрацоўчым аб'яднанні.

Пакладзі партыйныя білеты многія кіліцы работнікі, вядомыя вучоныя. Па ідэйных матывах выйшлі з КПСС, напрыклад, старшыня Магілёўскага гарвыканкома Габрусеў і старшыня прэзідыума Заходняга аддзялення УАСГНІЛ, член-карэспандэнт АН БССР Нікітчанка, былы загадчык аддзела арганізацыйна-партыйнай і кадравай работы Віцебскага абкома КПБ Шкевіч і многія іншыя.

СТАТЫСТЫКА СПАДУ

КУДЫ КОЦІМСЯ?

Паводле даных Саўміна БССР, у 1990 годзе ў рэспубліцы сабраны менш, чым у 1989, збожжа (у вазе пасля дапрацоўкі) — на 5 працэнтаў, бульбы — на 38, гародніны — на 19, ільновалакна — на 41, цукровых буракоў — на 19, пладоў і ягад — на 50 працэнтаў.

Рэалізацыя жывёлы ў калгасах і саўгасах скарацілася на 15,9 тысячы тон, вытворчасць малака зменшылася на 12,3 тысячы тон. У выніку гэтага дзяржаўныя закупкі бульбы знізіліся на 32 працэнты, гародніны — на 16,5, пладоў і ягад — на 35, цукровых буракоў — на 19, ільновалакна — на 40, жывёлы і птушкі (у жывой вазе) — на 0,5, яек — на 3, воўны (у пераводзе на чыстае валакно) — на 18 працэнтаў.

КАНВЕРСІЯ

Удвая больш, чым у мінулым годзе, — на мільён 600 тысяч рублёў — паставіць сёлета тавараў народнага спажывання ў гандлёвую сетку лідскі завод «Оптыка». У іх ліку — посуд, прызмы да фотаапаратаў «Зеніт» Вілейскага і Краснагорскага заводаў, сумені-

У цэлым валавая прадукцыя сельскай гаспадаркі ў 1990 годзе знізілася ў параўнанні з 1989 на 5,9 працэнта, прадукцыйнасць працы — на 2,7.

ДЛЯ ЛЮДЗЕЙ

САЦЫЯЛЬНАЯ ПРАГРАМА КАЛГАСА

У калгасе «Расія» Дзягалеўскага раёна вырашана праблема аздараўлення дзяцей. Па дагавору з адной з гаспадарак Крымскай вобласці ўзяты ў арэнду піянерскі лагер, што належыць ёй і размешчаны на беразе Чорнага мора. Тут ужо пабывала першая група сельскіх дзяцей, сёлета туды адправіцца (лагер дзейнічае круглы год) яшчэ 200 іх ровеснікаў. Усе яны змогуць прайсці не толькі курс лячэння, добра адпачыць, але і працягнуць вучобу. Хаця месечная пецёўка каштуе да ста рублёў, школьнікі карыстаюцца здарунай бясплатна — расходы поўнасьцю ўзяў на сябе калгас.

Мільён рублёў адпусціў калгас на будаўніцтва ўласнага прафілакторыя на беразе Балтыйскага мора, дзе таксама будуць адпачываць дзеці.

Чарнаморскай здарунай карыстаюцца і школьнікі з іншых гаспадарак раёна.

Калгас прыняў і шэраг іншых сацыяльных праграм. На яго сродкі ўтрымліваецца, напрыклад, школа і дзіцячы садок. Выплачваюцца грашовыя дапамогі ветэранам, мнагадзетным сем'ям. Калгаснікі карыстаюцца аплатамі водпускімі, тыя, хто мае патрэбу, забяспечаны кватэрамі.

«Нельга больш, вобразна кажучы, «кла-сці ўсе яйкі ў адзін кошык», гэта значыць засноўваць усю нашу палітыку ў адносінах да Савецкага Саюза на нашых сувязях з Гарбачовым. Ён заслужыў нашай павагі, ён многага дабіўся, і мы павінны мець з ім справы па такіх пытаннях, як скарачэнне стратэгічных узбраенняў, і пытаннях знешняй палітыкі. Але ў той жа час нам трэба ўлічваць, што ён вольна ці міжволі прымаў удзел у спробах аднавіць аўтарытарную сістэму кіравання і садзейнічаць агрэсіі. Я не ўпэўнены, што Гарбачоў кантралюе сітуацыю, але гэта толькі пацярджанае неабходнасць расшырыць кола нашых сувязей і, у першую чаргу, сувязей з дэмакратычнымі сіламі ў Расійскай Федэрацыі. У прыватнасці, мы павінны аказаць падтрымку Ельцыну, дапамагчы яму набыць рытэт на міжнароднай арэне...»
(Збігнеў БЖАЗІНСКІ).

ЭПІДЭМІЯ

ГРЫП АТАКУЕ

Баларусь затаніла хваля новай эпідэміі грыпу і вострых рэспіраторных захворванняў. Калі раней статыстыка не падавала ніякіх лічбаў наконт грыпу, а ўрачы замест гэтай хваробы пісалі нешта накшталт «лёгкага катар», то цяпер афіцыйна прызнана, што і наша сацыялістычнае грамадства часам не мінае гэта ліха. Паводле наведвання Рэспубліканскага цэнтра гігіены і эпідэміялогіі, у Мінску і Магілёве сезонны ўзровень захворвання перавышаны ў 4 разы, у Гомелі — у 5 разоў, у Салігорску — у восем. Амаль шэсцьдзесят працэнтаў захварэўшых — дзеці ва ўзросце да 14 гадоў. Па словах урача-эпідэміялага Раісы Сцепаненка, эпідэмія не была для нас нечаканасцю, да яе рыхтаваліся. Стваралі неабходны запас процігрыпозных прэпаратаў. Са складаў яны пачынаюць паступаць у продаж. Але купіць іх можна толькі па рэцэпту ўрача. Дэфіцыт лекавых сродкаў дыктуе свае ўмовы, і пусціць іх у свабодны продаж, на жаль, няма магчымасці.

ры са шкла. Рэзка павялічыць выпуск гэтых вырабаў дапамагла прадпрыемству канверсія. НА ЗДЫМКАХ: вырабы завода; на канвееры — посуд са шкла. Яго якасць гарантуе кантралёр Анжэла СТАНКЕВІЧ.

ПРЫРОДА І МЫ

НОВЫЯ ЗАКАЗНІКІ

Па прапанове Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна і Дзяржаўнага камітэта БССР па экалогіі Саветам Міністраў рэспублікі прынята пастанова аб утварэнні дзяржаўных біялагічных заказнікаў «Некасецкі», «Пасынкі» і «Рудакова», якія размешчаны ў Мядзельскім раёне Мінскай вобласці.

Дзяржаўныя заказнікі ўтвараюцца для захавання ў натуральным стане унікальнага прыроднага ландшафтнага комплексу поўдня беларускага Пазар'я, аховы фауны і флоры, прадстаўнікі якіх занесены ў Чырвоныя кнігі БССР і СССР. Іх агульная плошча складае 551 гектар.

У палажэнні аб заказніках гаворыцца, што на іх тэрыторыі забараняюцца ўсякія работы, што выклікаюць змяненне прыроднага ландшафта, разворванне зямель і высечка лесу, збор раслін і разбіўка турыстычных лагераў, а таксама іншыя дзеянні, што наносзяць шкоду расліннаму і жывёльнаму свету.

НА ГРАНІЦЫ

МІЛІЦЫЯНЕРЫ І ШПІЁНЫ

Не кожны пагранічнік можа пахваліцца ўзнагародай, якую атрымаў старшыня міліцыі Сцяпан Хівук. Медалі «За адзнаку ў ахове Дзяржаўнай граніцы» ён удастоены за тое, што затрымаў двух парушальнікаў.

Апошняе здарэнне адбылося ў раёне Брэскай крэпасці. Старшыня заўважыў, як, штомінутна азіраючыся, хутка да Дзяржаўнай граніцы ішоў малады чалавек з цяжкім рэчавым мяшком. Далажыўшы абстаноўку камандзіру ўзвода, Хівук пачаў праследаваць невядомага. Той паспрабаваў уцячы, але ў кароткай сутычцы міліцыянер выйшаў пераможцам.

Не ўпершыню работнікі УУС дапамагаюць пагранічнікам. Нядаўна міліцыянер затрымаў парушальніка на участку заставы імя Героя Савецкага Саюза А. Кіжаватава. Сяргант Ана-толь Балачук і старшыня Ігар Сінчанкоў за пільнасць, умелыя дзеянні і адвагу пры аб'яшчэнні злачынцы, які спрабаваў прарвацца ў сумежную краіну, узнагароджаны нагруднымі знакамі «Выдатнік пагранвойск» 2-й ступені.

МІЛАСЭРНАСЦЬ

ДЗЕЦЯМ ЧАРНОВЫЛЯ

У галандскім горадзе Хілверсум пачалася акцыя «Дапамажы і прымі дзяцей Чарнобыля». У рамках данай гуманітарнай акцыі, ініцыятарам і непасрэдным выканаўцам якой з'яўляецца нідэрландская дабрачынная арганізацыя «Рэйн-боў», у Нідэрланды ўжо прыбыла першая група дзяцей з Беларусі на адпачынак і для аднаўлення здароўя.

Плануецца ў перспектыве прыняць каля трох тысяч дзяцей з Беларусі. Акрамя гэтага, на-мечана накіроўваць ім на радзіму прадукты харчавання, вітаміны, фрукты, цацкі, адзенне. Першы аўтамабіль з такім гуманітарным грузам ужо адбыў у СССР, а прыбыўша ў Нідэрланды першая група — трыццаць два школьнікі на працягу двух месяцаў пройдзе неабходнае медыцынскае абследаванне, зможа азнаёміцца са слаўнымі мясцінамі Нідэрландаў, не спыняючы пры гэтым вучобы.

Акцыя аказання гуманітарнай дапамогі беларускім дзецям з'яўляецца сваясабытным працягам агульнаеўрапейскай кампаніі «Салідарнасць з дзецьмі Чарнобыля», якая завяршылася летась і праводзілася па ініцыятыве Сусветнай арганізацыі скаўцкага руху і Савецкага дзіцяча-га фонду імя У. І. Леніна.

ВЕСТНІ АДУСЮЛЬ

◆ Павялічваецца міграцыя некарэмнага насельніцтва з Прыбалтыкі. Да прыкладу, за ўвесь мінулы год толькі адзін жыхар Брэста выехаў у Прыбалтыку. Затое ў Брэст перасяліліся каля 200 жыхароў з Літвы, Латвіі і Эстоніі.

◆ У Светлагорску (Гомельскай вобласці) будзе пабудавана другая электрастанцыя. Магутнасць новай ДРЭС 1,2 тысячы мегават. Яна будзе працаваць на прыродным газе. Будаўніцтва Светлагорскай ДРЭС абыдзецца ў 1 мільярд рублёў.

◆ Вучні Сінёўскай сярэдняй школы, што ў Смагонскім раёне, атрымалі матэрыяльны стымул да навукі. Штомесяц тыя, хто займаецца на «пяцёркі», атрымліваюць 20 рублёў. Такую ўзнагароду для выдатнікаў увёў мясцовы калгас імя Дзяржынскага.

◆ Лічба разводаў у Мінску ў студзені 1991 года дасягнула 922, а шлюб узялі ў гэтым месяцы толькі 858 пар. Яшчэ ў снежні ўсё было наадварот: на 1 500 шлюбаў 725 разводаў. Сумны прагрэс!

◆ У пасёлак Сапоцкін Гродзенскага раёна прыйшло 50 пасылак з Германіі ў якасці гуманітарнай дапамогі для інвалідаў, састарэлых, мнагадзетных сем'яў. Але перш чым трапіць па прызначэнню, іх добра выпатрашылі работнікі пасялкавага Савета. Вядзецца расследаванне.

ГЭТА НЕ РЫО-ДЭ-ЖАНЕЙРА

СИМОНА З БРАЗИЛІІ

Ей дзевятнаццаць. Пералыніўшы вучобу ў каледжы горада Сантаса, дзяўчына прыехала ў Маскву на гадавыя курсы рускай мовы пры інстытуце імя А. С. Пушкіна. І вось, скарыстаўшыся лютымі канікулы, выбралася ў госці да беларускіх сябраў. На дарозе прыпынілася на дзень-другі ў Мінску. Пазнаёміла ў рэдакцыю і перш-наперш паведаміла, што «Голас Радзімы» чытаюць і ў Сантасе. Гэта прыемна было слухаць, як і сустрэцца з бразільянкай беларускага паходжання. Не такія ўжо частыя госці на Бацькаўшчыне суайчыннікі з тых краёў, тым болей іхняе маладое пакаленне.

...Дзўня прашчыры Сімоны, відаць, няблага верылі піву, бо

калі б кепска, дык, думаю, не атрымалі б стаўшае радавым, ганаровае прозвішча Піваварчыкі. Яно і цяпер з'яўляецца даволі распаўсюджаным у вёсцы Залессе Баранавіцкага раёна. Менавіта з гэтай заходнебеларускай вёскі, з яе прагрэсіруючай беднасці, прыгнечанасці, з трывожна-чорных чутак аб надыходзе другой сусветнай вайны і выхадзіла лавіна эміграцыі Уладзіміра Піваварчыка, дзядулю Сімоны. Выхадзіла разам з сям'ёй і занесла ў далёкую і практычна невядомую нам і сённяшнім часам Бразілію.

Але тое, што мы мала дасведчаны, можна лёгка папярэвіць: справа культурнага цэнзу і кругагляду кожнага. А беларускі селянін прыйшоў у Новы

Свет і без «кала і двара», як кажуць, і без мовы.

— Мой дзед расказваў, што на пачатку свайго жыцця на бразільскай зямлі прыйшлося ім невыносна цяжка. Ні надзець, ні абуць не мелі чаго. Потым дзядуля знайшоў працу на заводзе, займаўся апрацоўкай металу дома, маючы такарны станок. А ўжо мой бацька здолеў вывучыцца на інжынера.

Імкнуўся высветліць у субаседніцы памеры той эмігранцкай лавіны. Колькі перасяленцаў з Беларусі можа налічвацца, на яе думку, у самай вялікай краіне Паўднёвай Амерыкі?

— Скажу толькі, што шмат беларусаў расцелена ў штатах Сан-Паўлу і Парана. Я чытала

ў адным часопісе, што толькі ў апошнім жыццёвым нёбыта 200 тысяч палкаў. Возьмеш тэлефонную кнігу, а там такія знаёмыя прозвішчы. А колькі сярод іх маюць сваяцтва з Беларуссю, хто ведае, — быў адказ.

— У тагачаснай Бразіліі, як і ў многіх іншых краінах Амерыкі, нацыянальнасць імігрантаў вызначалася па грамадзянству, па назве той дзяржавы, адкуль яны прыехалі. Але ў Аргенціне, напрыклад, адпаведнае ўяўленне аб нейкіх лічбах, жыцці суайчыннікаў можна атрымаць у іх суполках, зямляцтвах. Ці існуюць у вашым горадзе, ці ў іншых штатах такія таварыствы? Есць жа звесткі, праўда, невыразныя, што ў трыццаціх гадах у Бразіліі заснаваўся Беларускі-Украінскі саюз, забаронены потым уладамі.

— Такіх ці іншых таварыстваў у Сантасе няма, — лічыць сеньярыта Піваварчык. — Не чула пра іх і ў іншых гарадах. У гады ваеннай дыктатуры мала што прыналежнасць да

нейкіх арганізацый, кават вывучэнне рускай мовы было дужа неабавязковым заняткам, жорстка каралася. Абсурду варта: многія верылі плёткам, што нёбыта камуністы ядуць дзяцей... І простыя людзі да таго былі запалоханы, што добраахвотна неслі ў розныя фонды золата, каштоўныя рэчы, абы не пусціць «камунізм» у Бразілію.

— Праявы «халоднай вайны», якая адышла ў гісторыю...

— Так, пра яны, — згадзілася Сімона Піваварчык, — але было гэта не так і даўно. Ваенныя знаходзіліся пры ўладзе з 1964 па 1984 год.

— Няма сэнсу пытацца, як вы вывучылі рускую мову. Пэўна, у сям'і Уладзіміра Піваварчыка размаўлялі і па-беларуску?

— У нашай сям'і мала... Размаўляем мы, канешне, партугальску. Мама мая — партугалка. Бацька, безумоўна, сёе-тое пераняў ад дзеда. А

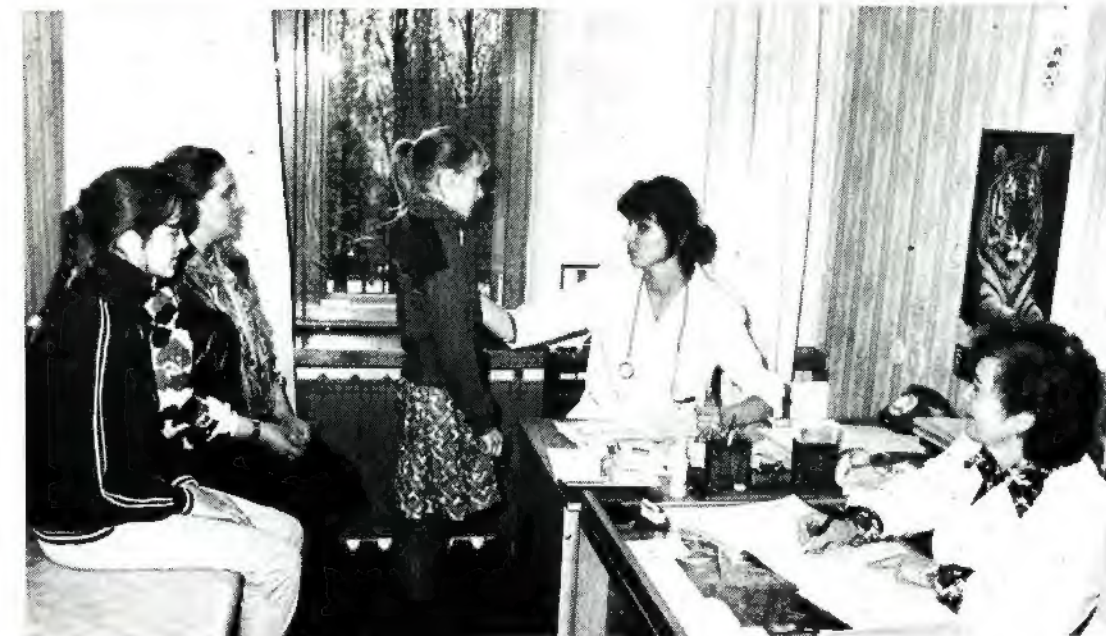
[Заканчэнне на 4-й стар.]

Каб зрабіць дапамогу дзецям больш эфектыўнай і мэтанакіраванай, Беларускі дзіцячы фонд нядаўна арганізаваў пры рэспубліканскім дыспансэры Навукова-даследчага інстытута радыяцыйнай медыцыны ў Мінску спецыялізаваны цэнтр. Дапамогу, якая паступае па лініі фонду з-за мяжы — лякарствам, медыцынскае абсталяванне, прыборы, харчаванне, — намічана на кіроўваць сюды мэтавым назначэннем. За сродкі фонду спецыялісты дыспансэра будуць павышаць свой прафесійны ўзровень за мяжой. Акрамя гэтага, на адрас цэнтра паступіць мільён рублёў, які пойдзе на паліпшэнне дыягностыкі і лячэння дзяцей, што жывуць у забруджанай зоне.

НА ЗДЫМКАХ: будынак цэнтра; абследаванне пацыентаў праводзяць загадчык аддзялення Нэллі ІВАШКЕВІЧ і медсястра Лілія КНЯЗЮК; урачэндэкрыялог Ірына КАШАВАЯ ў кабінэце абследавання хворых.

Фота С. КРЫЦКАГА.

АТАМНАЯ ЭНЕРГЕТЫКА У 1990 ГОДЗЕ

НЕГАТЫЎНЫЯ ТЭНДЭНЦЫІ НАШАЙ КРАІНЫ

Атамная энергетыка нашай краіны развіваецца ў цеснай ўзаемазвязі з іншымі галінамі народнай гаспадаркі. Таму на ёй адбываюцца ўсе негатыўныя тэндэнцыі, характэрныя ў сучасны момант для савецкай эканомікі ў цэлым. У апошнія гады значаеца падзенне тэхнічнай дысцыпліны на прадпрыемствах, што забяспечваюць атамныя станцыі. Гэта праяўляецца ў пагаршэнні якасці пастаўляемага на АЭС абсталявання, запасных частак і рамонтных работ. Не дзіўна, што ў параўнанні з 1989 годам на 17 працэнтаў узрасла колькасць пазапланавых спыненняў.

З 1 верасня па 31 снежня 1990 года зарэгістравана 82 здарэнні на аб'ектах атамнай энергетыкі. Два з іх, згодна з сямібальнай міжнароднай шкалай, класіфікаваны як інцыдэнты сярэдняй цяжкасці (другога ўзроўню). Напрыклад, 8 верасня на першым блоку Ігналінскай АЭС (на мяжы з Беларуссю) з-за памылковых дзеянняў персаналу адкрыліся засцерагальныя клапаны 1-га контуру рэактара. Пара, што выйшла з клапанаў, была паглынутая штатнай сістэмай лакалізацыі. Выкіду ў навакольнае асяроддзе і апраменьвання персаналу не адбылося. 9 кастрычніка на першым блоку Запарожскай АЭС пры перагрузцы ядзернага паліва з-за няспраўнасці перагрузачнай машыны была пашкоджана касета са свежым палівам. Небяспека радыяцыйнага забруджвання адсутнічала. Аднак сур'ёзнасць інцыдэнтаў заключаецца ў іх патэнцыяльнай небяспецы. 24 здарэнні ацэнены як нязначныя (першага ўзроўню), 56 не закранулі бяспечнасць АЭС (нулявы ўзровень).

З ростам антыядзерных рухаў у атамнай энергетыцы з'явіліся свае спецыфічныя праблемы. На жаль, не заўсёды некаторыя формы пратэсту грамадскасці можна назваць разумнымі. Гутарка перш за ўсё ідзе аб блакадзе ў ліпені мінулага года Хмяльніцкай АЭС. Дэманстрацыі з патрабаваннямі закрыць станцыю праводзіліся на Балакоўскай і Паўднёва-Украінскай АЭС. Апошнім часам узрос псіхалагічны ціск на персанал Ігналінскай АЭС. Падобныя дзеянні могуць адмоўна адбіцца на бяспечнасці ў рабоце станцыі і хутчэй нагадва-

юць гульні з агнём на паравой бочцы, чым імкненне да ўзаемага дыялога.

Становішча на суднах атамнага флоту выглядае больш спакойным, але таксама не бездакорным. Летась у эксплуатацыі знаходзіліся 11 ядзерных энергетычных устаноў на шасці ледаколах, што забяспечылі праводку суднаў у Арктыцы, і ліхтэравозе «Севморпуть», што перавозіў грузы на Далёкім Усходзе.

У цэлым ядзернае абсталяванне працавала дастаткова надзейна і не стварала сур'ёзных праблем для выканання плана навігацыі. І ўсё ж на атамным ледаколе «Сібір» было адзначана сем выпадкаў парушэння герметычнасці парагенератараў. У выніку камісія Дзяржпраматамнагляду СССР забараніла эксплуатацыю славаў устаноўкі гэтага ледакола да замены дефектнага парагенератара. Спыненне таксама эксплуатацыі ядзернага рэактара левага борта на «Арктыцы» з-за дасягнення гранічных значэнняў удзельнай актыўнасці першага контуру. Ледакол пастаўлены на планавы рамонт, на ім будзе заменена актыўная зона левага рэактара.

Да ліку іншых здарэнняў на суднах трэба аднесці 13 пазапланавых спыненняў ядзерных энергетычных устаноў, з якіх вялікая частка адбылася па віне персаналу. Ва ўсіх гэтых выпадках не было ніводнага, які мог бы прывесці да ядзерна-ці радыяцыйна-небяспечных сітуацый.

Усяго Дзяржаўным камітэтам СССР па нагляду за бяспечным выданнем работ у прамысловасці і атамнай энергетыцы ў мінулым годзе было выдадзена 18 прапісанняў на абмежаванне магутнасці ці поўнае спыненне энергаблокаў з-за парушэнняў патрабаванняў па бяспецы. З 11 чэрвеня 1990 года і да сённяшняга дня дзейнічае абмежаванне ўзроўню магутнасці да 70 працэнтаў на шасці энергаблоках з рэактараў РБМК першага пакалення на Курскай, Ленінградскай і Чарнобыльскай АЭС. Забаронена эксплуатацыя двух даследчых рэактараў у Алма-Аце і Тбілісі.

Мікалай ШТЭЙНБЕРГ, намеснік старшыні Дзяржпраматамнагляду СССР.

Іван САВЕРЧАНКА

КАНЦЛЕР
ЛЕЎ САПЕГА

17

VI

Пасада падканцлера вымагала ад Льва Сапегі штодзённага аналізу не толькі ўнутранага становішча Княства, але і міжнародных стасункаў. Кожны зрух, кожны паварот у палітыцы еўрапейскіх і бліжэйшых азіяцкіх краінаў натуральна патрабаваў адпаведных крокаў з боку ўладаў Вялікага Княства.

Так, у 1585 годзе падканцлера вельмі насцярожылі звесткі, што паступілі ў вялікую канцелярыю, аб намеры Максіміліяна, брата імператара Свяшчэннай рымскай імперыі Рудольфа, заняць маскоўскі прастол замест Фёдора. Саюз Свяшчэннай рымскай імперыі з Маскоўскаю Руссю нічога добрага не абяцаў для Вялікага Княства.

Каб перашкодзіць планам Рудольфа, Леў Сапега неадкладна падрыхтаваў і накіраваў у Маскву пасольства Гарабурды, які, пераняўшы дыпламатычны вопыт падканцлера, змог пераканаць рускіх баяраў у неэтазгоднасці паядання Маскоўскай Русі з каталіцкім светам...

VII

Першага верасня 1586 года ў асабістым жыцці Льва Сапегі адбыліся перамены. Ён ажаніўся з Даротай Фірліёўнай, аўдэлай пасля смерці князя Стафана Збарожскага. Матэрыяльнае становішча падканцлера ў гэты час, напэўна, выглядала не надта добра. Каб справіць вяселле, ён мусіў прадаць адзін са сваіх маёнткаў за 500 коп грошаў. Дарэчы, дакументы судовай справы Сапегі з панамі Гарнастам ды Цеханавецкім ад 1586 года, занесеныя ў кнігі Метрыкі Вялікага Княства, таксама сведчаць аб

18

цяжкіх і складаных у яго ўласнай гаспадарцы.

Пабраўшыся з заможнай удавой, спадчыніцай вялікіх багаццяў, падканцлер істотна павялічыў свой капітал.

Аднак нельга думаць, што шлюб Льва Сапегі і Дароты Фірліёўны з'яўляўся вынікам меркантильнага разліку падканцлера. Зусім не. Іх паяднала глыбокае ўзаемнае каханне. Праз усё нядоўгае сумеснае жыццё Леў Сапега і Дарота Фірліёўна пранеслі трапяткое і чыстае пачуццё замілаванасці адно адным, нягледзячы на плёткі, што няспынна распускаліся некаторымі зайздраснікамі іх сямейнага шчасця.

VIII

Пасля нечаканай смерці другога снежня 1586 года ў Гародні караля і вялікага князя Стафана Батуры, па гістарычнай легендзе, атруленага некім з яго ворагаў, для Льва Сапегі пачынаецца амаль двухгадовы перыяд выпрабавання на мужнасць і палітычную сталасць.

Па прычыне адсутнасці манарха ў Рэчы Паспалітай узнік вастрэйшы грамадскі крызіс. Канвакацыйны (перадвыбарчы) Вальны Сейм, скліканы першага лютага 1587 года, засядчыў, што федэрацыю наперадзе чакаюць новыя беспарадкі ды непрымірымая барацьба між размаітымі дваранскімі групамі.

Сваю важнейшую задачу падчас элекцый падканцлер бачыў у тым, каб абараніць інтарэсы Княства і, нягледзячы на ўсеагульны ўпад да дыз'юнкцыі для гэтакіх момантаў самавольства ды анархію, дабіцца ўзвышэння Бацькаўшчыны. І ён, як паказалі пазнейшыя падзеі, дасягнуў пастаўленай мэты, найперш дзякуючы

19

чы заўсёды прадуманым і ўважанным крокам, неймавернай вытрымцы, моцнаму аналітычнаму розуму ды той палітычнай прадбачлівасці, якой прыродо надзяліла яго спэўна.

Абранне манарха той ці іншай еўрапейскай краіны ў часы Льва Сапегі, звычайна, не з'яўлялася толькі ўнутранай справай асобнага гаспадарства. Амаль заўжды гэта падзея становілася ў цэнтры ўсяе еўрапейскай палітыкі. У Рэчы Паспалітай, дзе кароль яшчэ і выбіраўся, сітуацыя кожны раз узнікала няпростая. Па смерці Стафана Батуры на яе скіравалі свае погляды Аўстрыя, Швецыя ды Маскоўская Русь. Неўзабаве аб'явіліся і галоўныя прэтэндэнты на каралеўскі і вялікакняжаскі прастол: аўстрыйскі прынц Максіміліян, рускі цар Фёдар Іванавіч ды прадстаўнік дынастыі Ягелонаў па жаночай лініі — Жыгімонт Ваза, якія пачалі шукаць прыхільнікаў сярод рэчпаспалітага дваранства.

Да вясны 1587 года арыентацыя розных палітычных сілаў Рэчы Паспалітай акрэслілася даволі поўна. Багатыя польскія магнаты Збарожскія падтрымлівалі кандыдатуру Максіміліяна. За Жыгімонта, сына шведскага караля Іаана III і Кацярыны Ягелонкі, унука знакамітага Густава Вазы, стаяла «Чорная Рада» Замойскіх. Каралева Ганна Ягелонка пасля смерці мужа Стафана Батуры таксама лічыла свайго пляменніка Жыгімонта Вазу найлепшай кандыдатурай

* Прыхільнікі канцлера Замойскага, смуткуючы з нагоды смерці Стафана Батуры, падчас элекцый апараліліся ў чорнае адзенне, адсюль і назва: «Чорная Рада».

20

на каралеўскі вялікакняжаскі трон. Паны-рада Вялікага Княства, а разам з ім і Леў Сапега прапаноўвалі абраць каралём і вялікім князем рускага цара Фёдара.

На элекцыйным (выбарчым) Вальным Сейме, прызначаным на канец чэрвеня 1587 года, павінна была наступіць развязка.

Леў Сапега, як і большая частка ланства Вялікага Княства, рабіў усё, каб кандыдатура Фёдара атрымала большасць галасоў. Недзе ў студзені-лютым ён разам з Фёдарам Скумін-Крыштофам Мікалаем Радзівілам Перун-ды Лукой Мамонічам прымае ў Вільні маскоўскае пасольства на чале з баярынам Ржэўскім, які прывёз царскія граматы да буйнейшых беларускіх магнатаў з просьбаю абраць Фёдара манархам Рэчы Паспалітай. Звяртаючыся да беларускіх паноў-рады, рускі цар, у ватнасці, заклікаў іх: «Вы б, паны-рада, св і духоўныя, параіўшыся між сабою і з усімі сваімі землямі, паклапаціліся б пра дабро хрысціянскае і нас гаспадаром на Карону Польскую ды Вялікае Княства паждалі б...» У Маскве выдатна разумелі вынікі абрання каралём і вялікім князем Жыгімонта Вазы ці Максіміліяна, што па логіцы рэчэй стварала ўмовы для ваенна-палітычнага саюзу Рэчы Паспалітай са Швецыяй альбо Аўстрыяй. Менавіта каб перашкодзіць утварэнню новых небяспечных для Маскоўскай Русі дзяржаўных паяданняў, рускі манарх згаджаўся, асабліва напачатку, на ўсе ўмовы Вялікага Княства.

Са свайго боку, Леў Сапега, імкнучыся скарыстаць зручны момант для ўзвешчэння Княства, паабяцаў Фёдару праз яго паслоў усялякую падтрымку ў далейшым. «Мы ўсе жадаем,—

21

перадаваў Фёдар Скумін рашэнне паноў-рады рускім паслам,— каб нам з вамі быць разам навякі, каб гаспадар ваш панавалі і на нашых панствах».

У красавіку 1587 года па ініцыятыве Льва Сапегі ў Маскву адпраўляецца пасольства князя Агінскага і Чарнікоўскага, з тым каб яшчэ раз папярэдне абгаварыць умовы, на якіх Княства згаджаецца на абранне Фёдара Іванавіча каралём і вялікім князем. З пасольствам падканцлер перадаў рускаму манарху запрашэнне на элекцыйны Вальны Сейм, але цар, дуючы аб тым, што выбары ў Рэчы Паспалітай, як правіла, канчаліся добрымі патасоўкамі, а то і сапраўднымі войнамі, вырашыў сам не ехаць, а накіраваў у Варшаву сваіх новых паслоў — баярына Сцяпана Васільевіча Гадунова, князя Фёдара Міхайлавіча Траякурава ды Ваціла Шчалкалава.

IX

Чацвёртага жніўня 1587 года на варшаўскім элекцыйным Сейме, куды Леў Сапега прыбыў са сваім узброеным атрадам (як, дарэчы, і ўсе астатнія, хто рыхтаваўся адстойваць сваіх кандыдатаў), адбылася сустрэча з паслам Фёдара, якіх ён неўзабаве запрасіў для гутаркі з усім «рыцарскім колам». Падчас гэтае сустрэчы царскія паслы выявілі поўную інфантальнасць і сваімі бязглуздымі дзеяннямі адпхнулі многіх прыхільнікаў кандыдатуры Фёдара, сярод якіх, дарэчы, было нават многа палякаў. Прычым адрываючы сабе, па-лакейску выконваючы волю свайго манарха, рускія баяры, апроч гэтага, яшчэ і саманадзейна не пагаджа-

22

ліся ледзьве не з усімі ўмовамі, на неадкладным выкананні якіх настойвала рыцарства. Нават далёка не прынцыповае патрабаванне беларускае шляхты ды дваран, каб цар пасля яго абрання каралём і вялікім князем праз дзесяць тыдняў, а ў выпадку ваеннай неабходнасці і раней, прыехаў у Рэч Паспалітую, выклікала прэчачны з іх боку. З самалюбаваннем і традыцыйнай напышлівасцю паслы адказвалі: «У Варшаву цар прыедзе, калі пажадае». Пры такіх неабдуманых паводзінах паслоў Фёдару цяжка было разлічваць на поспех, тым больш, што ён адмаўляўся даць дзвесце тысяч рублёў на выплату даўгоў і абарону Рэчы Паспалітай, бо іншыя прэтэндэнты, як небеспадкаўна меркавалася, па завяршэнні элекцый пачнуць даказваць сваё права на прастол з дапамогаю зброі.

Калі 19 жніўня партыя кароннага канцлера Замойскага нарэшце абвясціла каралём Жыгімонта Вазу, а Збарожскія — прынца Максіміліяна, дваранства Вялікага Княства дало яшчэ адзін шанец Маскве. З ведама Льва Сапегі беларускія радныя паны пісалі да рускіх паслоў: «Замойскі выбраў шведскага каралевіча... Збарожскія выбралі цэсаравана брата, а мы ўсе — ліцьвіны і большая частка палякаў хочам гаспадара вашага. Але затрымае толькі за вераю і прыездом... Калі б нам быў хутка вядомы прыезд вашага гаспадара, мы б, абраўшы яго, у той жа час рушылі б да Кракава і кароны не далі б ні шведу, ні цэсаравану брату».

Апошнія словы «Паслання» — зусім не пустая фаназыя беларускага дваранства. Вялікае Княства мела дастаткова сілаў, каб узвесці

23

на прастол свайго абранніка. Неабвержным доказам таму служыць і «Прагата» супроць абвешчэння Замойскімі каралём Жыгімонта Вазы, падпісаны 31 кастрычніка 1587 года падканцлерам Львом Сапегам, троцкім ваяводам Янам Глябовічам ды ксяндзом Бенедыктам Войнаю. Толькі непераапіравальнасць ды тугадумства рускіх паслоў, а мо і сапраўды няздольнасць Фёдара занялі яго шанцы да нуля.

Нельга, аднак, не ўлічваць і яшчэ аднае немалаважнае дэталь: намаганні самога Льва Сапегі ды і ўсіх іншых беларускіх дваран зусім не былі скіраваны на тое, каб, «адабраўшыся ад Польшчы», як пісаў падканцлер, безгледна кінуцца ў абдымкі да рускага цара. Леў Сапега, ды і ўсе беларускія радныя паны выдатна ўсведамлялі, што няволя з усходу не лепшая за небяспеку з захаду. Падканцлер не быў такой простаю і надта доверлівай асобаю, як падавалася іншым з яго сучаснікаў ды некаторым цяперашнім гісторыкам. Жыццё навучыла яго асцярожнасці. Нават залішне мудрагелістыя пасткі, расставленыя яго ворагамі, ён абыходзіў не параніўшыся, адчуваючы адмысловыя падкопы проціўнікаў на адлегласці.

Заканамерна ўзнікае пытанне, чаму ж тады Леў Сапега так актыўна, прынамсі напачатку, падтрымліваў кандыдатуру рускага цара, хаця гэта быў вельмі небяспечны для Княства шлях? Логіка дзеянняў падканцлера — чалавека, адданага беларускай ідэі, патрыёта свайго радзімы, падчас гэтых складаных гістарычных абставінаў становіцца зразумелай якраз толькі тады, калі ўлічваць асноўную мэту яго палітычнай дзейнасці — імкненне да поўнай незалеж-

24

насці Вялікага Княства, яго ўзвешчэнне і росквіт.

Леў Сапега бясспрэчна добра ведаў пра мажлівыя негатывныя вынікі аб'яднання Вялікага Княства з Маскоўскаю Руссю. Наконт саюзу з іншымі, перад тым варажымі дзяржавамі, у падканцлера меўся багаты вопыт, — найперш узаемаадносін у беларускага гаспадарства з Польшчай, слабыя і моцныя бакі якіх ён ведаў на сваёй шкуры.

Але застаючыся палітыкам, Сапега бачыў і выключнасць таго становішча, што ўзнікла ў Рэчы Паспалітай. Цалкам аддадзены ідэі стварэння моцнай беларускай дзяржавы, падканцлер і ў такой сітуацыі працаваў менавіта на яе. Добра інфармаваны ў «маскоўскім пытанні» і ведаючы рэальныя абставіны значна лепей за многіх сваіх сучаснікаў, ён разлічваў на адсутнасць у цэра Фёдара мажлівасці, у выпадку яго абрання каралём і вялікім князем, займацца праблемамі Вялікага Княства. Акрым таго, Леў Сапега, выдатна дасведчаны ў псіхалогіі ўлады, слушна меркаваў, што Фёдар ніколі, ні пры якіх абставінах не пакіне надзейны, спадчыны трон у Маскве і не рызыкне пераехаць у Рэч Паспалітую, дзе яму непазбежна давялося б сутыкнуцца са шляхецкай дэмакратыяй, да якой маскоўскія манархі, вядома, зусім не былі прывучаныя. А калі б таковы здарыўся, то ўсё роўна хваравіты рускі цар, па цвёрдым перакананні падканцлера, не змог бы сур'ёзна ўплываць на палітыку беларускага ўрада.

Працяг. Пачатак у №№ 7, 8.

У канцы сорок дзесятага года, пад націскам падарэзанняў ды паклёпаў вакол маіх уцекаў з палону і «сацыяльна-паходжання», спалохаўшыся горшага, мы з Мішам перагледзелі тое, што ў акупацыю законвалася. Сёе-тое яшчэ давалася спаліць, каб «у выпадку чаго лішне не ўскладняць біяграфію». Маю, вядома. Я ўжо не раз пашкадаваў, што мы тады так зрабілі. На добры лад, можна было зноў схваць гэта недзе да лепшага часу. Ды хто ж яго так ужо спадзяваўся? А ў страху вочы заўсёды вялікія.

Даваенная перапіска не захавалася. Захаваліся фотаздымкі. Што ў нас, у сем'ях сёстраў і братоў, што ў сваёй па розных вёсках ды гарадах.

Я і пачну з адной дарэвалюцыйнай фатаграфіі.

Ніжня палавіна здымка наўскасяк адарвалася і прапала. Знаёмы фатограф перазіў яго так, што як быццам яно з тым абрывам так было і задумана. На ацалелай палавіне — бацька і абодва старэйшыя браты, пазней, на працягу нашых вясковых гадоў, для нас, трох меншых, дзіўна замежныя...

Думкі, згадкі адны, павобку не ходзяць. Над гэтым здымкам-паўздымкам я летась быў неяк задумаўся, успомніўшы Жукоўскага з той гарышчанскай карзіны — дванаццацітомны збор твораў у чатырох кнігах, акуратна, моцна пераплеценых. Жыва ўявілася, як і калі гэтае багацце магло быць куплена: ці яшчэ тады, калі яны, хлопцы, вучыліся ў Міры, у гарадскім вучылішчы, ці тады, калі былі ў Адэсе гімназістамі. Трэба сказаць, што хоць Ігнат малодшы на паўтара года, вучыліся яны ўвесь час вобруку, і ў загорскай царкоўнапраходскай, і ў гарадскім, і ў класічнай гімназіі, і ў сельска-гаспадарчым інстытуце. Чамусьці найцяплей мне думавецца, што здымак зроблены тады, калі яны закончылі гарадское і прыехалі паступаць у гімназію.

Бацьку — сорок чатыры. Ён пасярэдзіне. Абняў у посьце старэйшага, стройна-высокага пятаццацігадовага Валодзі. Меншага бацька называў ла-гарадскому Ігнашай, а імя Ігнат, Ігнатий па святцах, не любіў. Меншы ці самахоць, ці па ўдалай падказцы фатографа абняў абаруч бацькаву левую руку, на локцёвым згібе, і злёгка прытуліўшыся да гэтай дужай і добрай рукі з ладзё не дзіцячым яшчэ, чыстым, сур'ёзным выразам твару. Падлетак на чатырнаццаці годзе.

Усмішка ў мяне. Ад таго, што нядаўна раскаваў Шура, Ігнатаў адзіны сын, на шэсць гадоў маладзейшы за мяне пляменнік. З бацькавых слоў успомніў ён, як тыя два выпускнікі месцачкавага вучылішча пайшлі ў Адэсу на слэўты базар Прывоза, а там купілі «сініх», бакланцаў, вельмі ж смачных з выгляду, і паспыталі іх на хадзе, і ўпотаі папляваліся.

На хлопцах строгія цёмныя гімнасцёркі, шырокія рамяні з адпаведнымі спражамі. З якімі «сімваламі» на іх, наогул чыя гэта форма — ужо і спытацца няма ў каго. Усе мае знаёмыя, што ў розны час вучыліся ў гарадскім, падыходзілі ў вечную паміць.

Зноў адхіленне ў мяне. У адзін час з нашымі ў Міры вучыўся Уладзімір Жылка, у сталасці — таленавіты, культурны пазі і таксама сталінскі асуджэнец. Над старонкамі грунтоўнай кнігі пра яго жыццё і творчасць мне прыемна і сумна думалася і зноў вось думавецца, што яны, падлеткі з Загора і Макашоў, і зналіся, і сябравалі маглі...

А галоўнае, што, глядзячы на абарваны здымак, уявілася, дык гэта ўзаемнае шчасце: хлопцам мець такога бацьку, а яго — такіх сыноў.

Па гімназічным «Свідетельстве» за шосты клас, прысланым сёлета мне з архіва адэскага сельгасінстытута, можна меркаваць, што Валодзя літаратуру любіў. Паміж двух «хорошо» і дзесяці «удовлетворительно» горда ўзвышавецца адно котлічнае — на рускай мове і «Словесности» (там гэта з вялікай літары). Аднак большым кніжнікам мне быў Ігнат. Таму што і вершы яго, юнацкія і пазнейшыя, я чытаў, і ў пераліцы нашай з ім у 1944—1960 гадах была гаворка пра літаратуру. У яго — Дастаўскі, а «А вы, інжынерныя чалавеческіх душ, мелка плаваеце». І непасрэдна гутарылі мы з ім пра любімыя кнігі ў летнія дні сорок шостага года, калі ён са сваім Шурам, студэнтам, нядаўнім афіцэрам-франтэвіком, гасцявалі ў мяне ў Мінску і ў вясковых родзічах. Са здымка мне ўявілася, што хлопец, які абнімае бацькаву руку, што імяна ён просіць у нашага папы (па-гарадскому ўсё) грошай за той поўны збор Жукоўскага, які значна пазней і мне даў нямаля высокае асалоды. Прасіць, добра ведаючы, што адмовы не

будзе, як ніколі не было. А бацька дае, як даваў і будзе даваць, з тою шчаслівай гордасцю, якую мог ведаць сын патамнага «дваровага» мужыка, што так шчасліва выбіўся ў людзі: праваднік першакласных вагонаў!..

І яшчэ адно, ужо зусім сваё, тады мне адчулася — жаль, што на маю долю дружбы з бацькам прыйшлося так мала...

Ранейшых здымкаў Валодзі і Ігната не захавалася, а быць яны, трэба думаць, былі. Як было ў іх і маленства, якое праходзіла там, дзе і маё, наша з Мішам (другая дружная пара), і іхнія ўспаміны пра маленства мне ў асноўным не вельмі цяжка ўявіць. Тое, што ўспаміналася аднаму з іх на таежым лесе-павале, на будаўніцтве Белар-ка-

У «Птушках і гнёздах» раздзел «Падарожжа ў найлепшае» і тая сцэна ў ім, дзе смяротна хворы бацька, калі мы былі адны ў хаце, прасіў мяне маціца за яго, бо «молтва ребенка услышится», напісана з памяці, без выдумкі.

Я не мудрую з кампазіцыяй і тут — гэта проста частка ўспамінаў з тых леташніх сакавіцка-красавіцкіх дзён, калі — ад звонка да наведання Быкаўні, да спаткання з Валодзевай справай — ня-мала думалася пра адно. І запісы рабіліся.

Я, вядома, хацеў ехаць у Кіеў адразу, аднак абодва карэспандэнты «Літатурнага» газет, якія былі мне там неабходны для пачатку, службова вызначалі на даўжэйшы час, пасля я не-

Сустрэчы, а лепш сказаць — знаёмствы з роднымі мы, позна ўладкаваўшыся ў гасцініцы, пачалі назаўтра зранку. І з самага галоўнага — з дзядзькі Паўла.

У нашага бацькі родных братоў не было, у дзядзькі таксама, і яны дваюродныя, дружны лепш за іншых родных. Дома мы дзядзьку не засталі. Людзі, што жылі пры ім, у другім пакойчыку двухпакаёвай кватэры, на здзіўленне нам казалі, што ён — семдзесят восем гадоў! — на рабоце... То за ручку з Галіяй, то на руках з нашай курортніцай мы па-даліся на вакзал, балазе туды з Вазы-сенскага завулка, з маленства памятнага па назве, недалёка.

Шматпакутны ён быў чалавек, дзядзька Павел. Старэйшага сына, у грамадзянскую чырвонаармейца, белыя захапілі ў палон і замучылі. Таксама з маленства памятаю тое жыхлівае, што чуў — пра пяцікутныя зоркі, павыражаныя на жывым чалавеку. Адзіная дачка памерла ад сухотаў, пакінуўшы бацькам малага сына. Ён памёр, калі ўжо нас у Адэсе не было, на тое самае, што і маці. Цётка Марта памерла ў акупацыю. Малодшы сын, ніколі мною не бачаны траюродны брат, інжынер «по мукомольному делу», жыў далёка ў Данбасе. Забраў быў бацьку, калі той зусім састарэў, але ён там не прыжыўся: «Разведены жаніўся на разведзенай, з дзецьмі ад першага мужа, — ну што яны мне за родзічы?» Так ён пісаў у Загора Віліце.

Мы знайшлі яго на пероне. Сівы дзядок у форменнай шапцы і тужурцы, — не ў такім, прэда, шыку, як на даўнейшых здымках з нашым бацькам, — сядзеў на табурэтцы каля брамкі, правяраючы перонныя білеты. Калі мы ўтраіх спыніліся каля яго, адбыўся такі дыялог:

— Добрый день! Вы Павел Осипович Брыль?

— Да, я. А вы кто будете?

— Узнавайте.

Ён паглядзеў на мяне больш уважліва і абякава крутнуў галавой:

— Не знаю вас.

— Я — Ваня, сын Антона Даниловича.

— Голубчик! — з усхліпам крыкнуў стары, нялёгка ўсхапіўся і працягнуў да мяне дрыготкія рукі.

І вось я ўжо плачу, пішучы гэта, убачыўшы побач з дзядзькам свайго бацьку, адчуўшы цеплыню іх адносін.

З усяго даваеннага ліставання Загора з Адэсай, цераз граніцу, для дарослых гады зусім незразумелую, нейкім чынам захавалася ў мяне бацькавае пісьмо дзядзьку, напісанае 6 снежня 1923 года, вечарам на зімовага Міколу, роўна за тры месяцы да бацькавага перадсмяртнага «духовнага завешання», якое таксама ёсць у мяне. Пісьмо чамусьці не адаслана было. Яно пачынаецца словамі «Дорогой братец Павел Осипович», а далей, з усяй кранальнай непісьменнасцю бацькі адукаваных дзяцей (на ўвазе маю старэйшых братоў), яно раскавае, як жылося тады, калі чалавек вярнуўся туды, адкуль падаўся ў свет, як думалася — назаўсёды. Вось урывак з таго вялікага і шчырага, як апошняга споведзь, пасланьня:

«...А мне скажу Павлуша скажу откровенно живется несладко а хуже всего что здоровья нет больше болею чем здоров а еще досадно и трудно терпеть недостатки коник паршивеньки и его мучу и себя земля твою запущена обрабатывать с трудом ох голубчик от жизни остались только воспоминания а жизнь похоронена не знаю как живется тебе там а здесь деревня была есть и будет деревней а нем разоренным и без денег приехавши в голыя старыя углы это не жизнь а пытка все жалею что уехали...»

«Голубчик Павел», нягледзячы на дружбу з «голубчиком Антоном», — а слова гэтае было ў іх як быццам адно на двух, — у Загора разам не вярнуўся. Ён быў па натуре яшчэ больш за нашага невяскова, хоць і не такі энергічны ды абарочысты. Можна сказаць: мядзведзь наадварот — бо ён, калі ажаніўся, мерыўся па нагаворы жанкі і радні заняцца гаспадаркай, але ўздыхаў: «Эх, каб гэта ж так, як мядзведзь на зіму, заснуць на ўсё лета, а на зіму прачнуцца і — на цёплую печі...»

Праўда, карзінне вясковасе ён, застаўшыся ў гарадзе, не абскаў. На сваю зямлю прыслаў нам заверанае польскім консульствам у Кіеве даручэнне на часовае карыстанне — усё ж з надзеяй на славеты «ўсякі выпадак». Польскія ўлады спрабавалі зямлю тую ў нас забраць, як маёмасць чужынца, а мы судзіліся з казонай аж да прыходу іншай улады. Тады ўжо Міша, польскі салдат, які па абме-ну вярнуўся з нямецкага палону ў лістападзе трыццаці дзесятага, пайшоў з тым даручэннем у сельсавет: бярыце, таварышы, зямлю савецкага грамадзяніна. Шнуры тыя пайшлі па людзях, а Міша з Колям былі рады, што так цяпер не раскулачаць, не вывезуць, хоць на гэ-та і свайго ўласнага хапала, а на дадаток — я быў у Германіі...

Янка БРЫЛЬ

МУШТУК І ПАПКА

МАЛЕНЬКАЯ САГА

нала, а другою за перадсмяротнымі кратамі, у гарадзе з пэтычнай назвай Белая Царква. Дашкольнае і школьнае маленства ў родным Загоры, у старадаўнім Міры, з яго замкам і паркам, з шумнымі кірмашамі, дзе так цікава было патаўчыцца, з царквой, у якую іх, «гарадскіх», вадзілі, з касцёлам, у які з'езджалася навакольнае панства, з сінагогай і ешыботам, каля якіх існавала многа пейзажных «падрабінкаў», сваіх і замежных, з мячэцаю для агароднікаў і кажушнікаў татару. Было дзесяць верстаў дахаты, стары гасцінец, па якім у свой час нямаля выходзіў ды выездзіў і я...

З матчыных расказаў пра зусім маладога Валодзію помніцца тое, як ён, дачкаў бацькі з Адэсы, спаць лажыўся, абдымку з яго чыгуначніцкай шапкы, — каб той ноччу не ўцёк у свой далёкі таямнічы Горад, каб потым зноў так доўга не прыязджаць. І такое яшчэ — як ён аднойчы, ужо крыху старэйшы, некуды знік, прапаў, і мама была ў яг трышэзе. «Можна, дзе ў Каралевец, то з віцінінкамі заплыў!» Ад гэтай казкі, які дакладна запомніўся, добра пахне мне роднай гісторыі. І Каралевец, а не Кёнігсберг, і віціны, віцінікі, да якіх на Нёман, шэсць верст па нашай ціхай лугавой Вушы, не наўда і дабрацца. Прынамсі, ва ўяўленні працаванай, спалоханай маладзіцы. Яшчэ ж і гаварылася — і тады, і ў маім маленстве: «Пусту адкрою табе тоўстую, як віцініку!» Чалавеку цяжкай працы.

Малы Ігнат не толькі вучыўся лепш за Валодзію, гультаятага «бацькавага пестуна», не толькі пайшоў у школу не зусім шасцігадовым, але наогул быў у нейкай меры вундэркіндзікам. І сястра Віліта, і наш сусед Алесь Шут, калі яны ў сорок шостым сустрэліся з Ігнатам у Загоры і трохі паўспаміналі сваё школьнае гады, весела называлі яго, пажылога ўральскага выглядачыка, Сусаніным. Гэта іх першая настаўніца так яго называла, калі на праходцы з вучнямі па зімовых сцежках пускала яго першым у ланцужку малечы. Гноміка ў гарадскім башлыку.

Мама расказвала і пра яго «распусту». У наваколлі нашым былі тады маёнткі ды маёнткі. У адным з большых, што называўся Уцежай, у пана Анцуты быў аканомам беларус Дзядзюшка. Ездзіў на пары, у брычцы, і для вёскі быў панам. І вось аднойчы з чародкі малых, калі гэты пан ехаў ступою, наш Сусанін гукнуў на яго: «Дзядзюшка-пярдаюшка!» А сам наўцёкі. Пан аканом не паленаваўся спыніцца, спытаўся ў дзяцей, чый гэта хлопец, зайшоў у наш двор, балазе недалёка, і паскардзіўся гаспадыні, нават і пакрычаў. Маці знайшла распусніка і, хоць пан ужо і пайшоў, дала дурноце махроў. Яна не толькі потым, удавою, ужо для Мішы і мяне, была ў выхаванні строгая.

Яшчэ пра сябе, глядзячы на другіх. Думаю вось, якія ў нашага бацькі былі пачуцці да Валодзі, першага сына, і якія да мяне, апошняга? Пасля дзвюх дочак, калі адной было пяць, а другой тры, — нарэшце першыя сыны. А я нарадзіўся, калі яму было сорок сем. Пра гады, якія мне вельмі мала помніцца, пазней, калі ўжо бацькі даўно не было, мама неяк успамінала: «З каленяў не спускаў, па галоўцы ўсё глядзіў». І першы здымак такі, трохі на трэцім годзе — на бацькавых каленях.

рэчы прастудзіўся, а затым надарылася зручная прычына пабываць і ў Адэсе, і ў Кіеве, а можа, думалася, і ў Белай Царкве, — мяне запрасілі на Шаўчэнкаўскае святочнае падарожжа ў палавіне мая па Дняпры, ад самага Чорнага мора.

МАЯ АДЭСА

Трэба вярнуцца ў жывіць сорок дзесятага.

Тады мне было трыццаць два, жонцы дзвядзеці восем, а нашай Галі, старэйшай, няпоўных чатыры. Да гэтага часу малая паспела шмат адпакутаваць. Блізу год ляжала ў пэцелі, ад каленяў да грудзей закаваная ў гіпсавую шкарлупу, поўзала ў ёй, як апаха, па падлозе, да болю жаласліва засілася «на ручкі», а потым, вызваленая з гіпсу, зноў пачала вучыцца хадзіць. Пажылы, культурна дасціпны прафесар, які і наша дзіця выраставаў ад калецтва, павіншаваў мяне з перамогай і загадаў:

— У Крым, таварышце, да дарогі, у Крым! Жнівень, амаль канца праведзены намі ў краі шчодрата сонца і цёплай вады, якая дзень-ноч набягала то меншымі, то большымі хвалямі на чысценькі мяккі пясок, прайшоў надзвычай хутка. Ды ўсё ж дзяўчынка наша паспела добра загарэць, пасмялець у хадзе і «адаць рыбкам» ледзь не ўвесь запас сваіх трусікаў, якія ласкавае мора ахвотна брала з яе вясёлых рук.

І вось мы вяртаемся. Ужо не едем у вагоне, як сюды, а плывем. На палубе цеплахода — маленькая малпа Яшка, якую ўвесь дзень заняты многія пасажыры, асёлківа такія, як наша. Яна — пад пільным, шчаслівым нагляданнем мамы. А мне прыемна стаяць бліжэй да самага носа нашага судна, паміж спакойным морам і ясным небам Поўдня...

Цеплаход ідзе з Феадосіі ў Адэсу, у мой сямейна легендарны горад. Мы на-чавалі ў яліцінскім порце, потым на рэй-дзе перад Еўпаторыяй, і вось набліжаемся да канца цудоўнага марскога падарожжа, першага ў маім жыцці.

«Дэльфіны любяць музыку». Пра гэта і чыталася, і чулася. А тады, у сорок дзесятыя, іх было вельмі многа.

Пазней я бываў на Чорным моры або каля яго даволі часта, і з захаду, і з усходу, перасек з поўдня на поўнач, і ніколі не бачыў столькі дэльфінаў за адзін раз. На шляху Стамбул — Адэса мы двойчы спыніліся на ноч, у Варне, і ў Канстанцыі, — з асцярожнасці, бо і тады яшчэ, увосень пяцьдзесят шостага, лепш было пабачыцца не да звоння вылаўленых мін. Не памятаю, ці падумаў я тады, як думаецца цяпер, калі пішу гэта: як жа іх абыходзілі разумныя, гуллівыя прыгажуні яшчэ на сем гадоў бліжэй да другой сусветнай?

Святочна помніцца мне той першы падыход ад адэскага порта. Уваход у пачат-так жыцця, у першую, гарадскую палавіну маленства. На раскошна пагодлівым захадзе сонца, пад прывольна-пашчотную мелодыю і словы новай тады песні «В тумане скрылась милая Одесса» дэльфіны суправаджалі наш разрумянены сонечным развітанням цеплаход нібы ганаровы эскорт. Выныравалі, ныралі, зноў выныравалі, як вывінчаліся з чысценькага прадоння ў высока іскрыстых усплёсках, і толькі што не перагукаліся радасна з усіх бакоў, паміж сабой і з людзьмі, што ўсе былі на палубах, што ўсе заслуханыя ў музыку, як і яны...

ФИРМА ЦСС ПРЕДЛАГАЕТ:

Урал, Алтай, Башкирия, Якутия, Восточные Саяны, Восточная Сибирь, Белоруссия ждут любителей путешествий и приключений, кинооператоров, охотников и рыболовов, натуралистов и ученых, взрослых и детей. Срок путешествия от 7 до 14 дней.

Если вы хотите сделать подарок родственникам и знакомым, обратитесь к нам. Любой дом или дачу в любом уголке Белоруссии мы построим в кратчайшие сроки.

Если фирма или организация захочет помочь пострадавшим от черныбыльской катастрофы переселен-

цам в постройке дома, мы к вашим услугам.

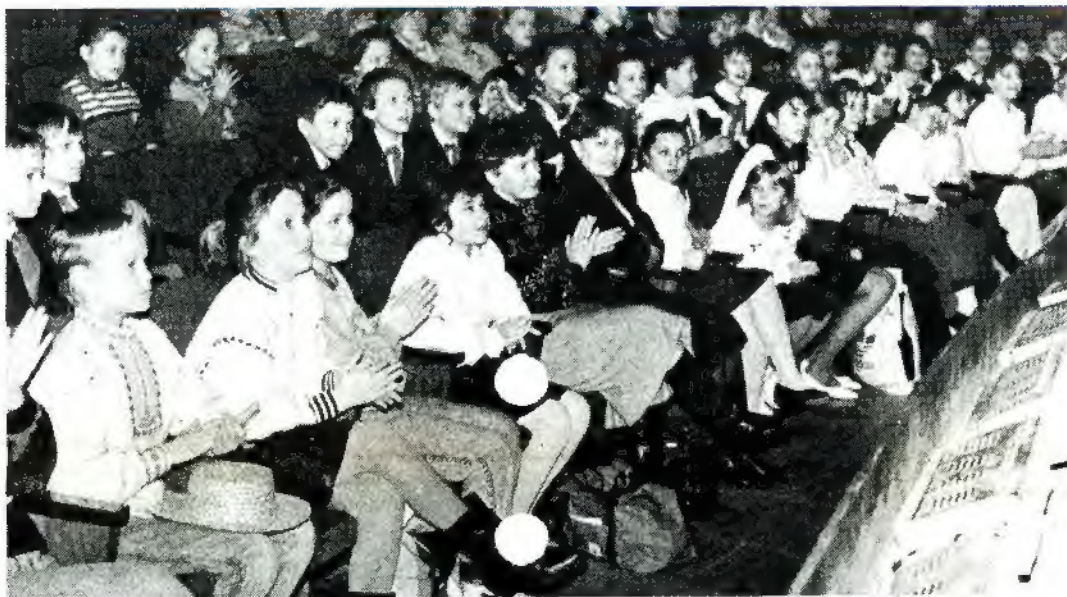
Память об умерших родственниках — это святая память.

Если на территории Белоруссии остались могилы ваших родственников и знакомых, мы постоянно будем следить, чтобы они были ухоженными и на них всегда стоял букетик цветов.

Если у вас есть деловые предложения по созданию совместных предприятий, мы ждем их.

ПИШИТЕ ПО АДРЕСУ: БССР, 220020, г. Минск, А/я 148 или звоните по тел. 63-35-42.

СУСТРЭЧЫ НА РОДНАЙ ЗЯМЛІ

Па запрашэнню Бацькоўскага камітэта беларускамоўных школ і класаў горада Мінска ў сталіцу Беларусі прыехала група вучняў беларускіх школ з Беластоцкай вобласці. У праграме беластоцкіх школьнікаў экскурсіі, сустрэчы з аднагодкамі, падарожжы, канцэрты...

Адзін з такіх канцэртаў нашыя госці арганізавалі падчас вечарыны, прысвечанай 70-й гадавіне з дня нараджэння выдатнага беларускага пісьменніка І. Мележа.

Вечар гэты быў арганізаваны Цэнтрам па прапагандзе беларускай культуры «Айчына», які створаны ў Фрунзенскім раёне Мінска. З расказам пра творчы шлях І. Мележа, пра незабыўныя сустрэчы з пісьменнікам выступілі крытык Дз. Бугаёў, паэт У. Карызна, пісьменнік Л. Дайнека. Была разыграная літаратурная віктарына па творчасці І. Мележа, пераможцай якой стала вучаніца 113-й мінскай школы Алена Нікалаева.

Пасля літаратурнай часткі вечарыны адбыўся канцэрт з удзелам дзяцей з Беластоцкай вобласці. Аляксандр дэлегацыі Я. Мордаль расказаў, што на Беларусь прыехала 28 дзяцей, якія сталі лаўрэатамі конкурсу дэкламатараў і выканаўцаў беларускай песні, які праводзіцца на Беластоцчыне.

Менавіта ў іх выкананні слухачам, сярод якіх былі дарослыя і дзеці, былі прадстаўлены вершы беларускіх паэтаў, беларускія народныя песні, песні Беластоцкай вобласці. Аляксандр тэатр з Бельска-Падляска паказаў прысутным дзіцячы спектакль па п'есе У. Ягоўдзіка «Зайка, тупні ножкай!»

Ад беластоцкіх артыстаў эстафета святая перайшла да беларускіх дзяцей з узорнага ансамбля народнага танца «Жаварончкі», якія з зацікаўленым жарам выканалі некалькі беларускіх танцаў, гуляў. На заканчэнне беларускія школьнікі паднеслі сваім аднагодкам з Беластоцкай вобласці кветкі і сувеніры.

Пасля вечарыны ў многіх яе ўдзельніках засталася спадзяванне на тое, што такія сустрэчы паміж дзецьмі і мола-

дзю Беларусі і Беластоцкай вобласці будуць пашырацца менавіта ў рамках супрацоўніцтва гарадскога Бацькоўскага камітэта і Цэнтра па прапагандзе беларускай культуры «Айчына».

НА ЗДЫМКАХ: зацікаўленыя гледачы — госці і гаспадары; аляксандр польскай дэлегацыі Янка МОРДАЛЬ (злева).

А. МЯЛЬГУН.

Адам ГЛОБУС

...Збяруся і паеду ў зімні лес,
Дзе існуе гармонія і згода,
Спакойна спіць зямельная прырода,
У белай форме — самы чысты змест.

Не ведаю, ці дастаткова слоў,
Каб знікла спрацаванасць і маркота,
А на душы з'явілася святло!

Але я спадзяюся і прашу, —
Лясная ціша, дрэвы і сумёты,
На хвілю ацаліце мне душу.

ВЫПІСВАЙЦЕ ГАЗЕТУ «ГОЛАС РАДЗІМЫ»

ШТОДНІВЕНІК «ГОЛАС РАДЗІМЫ» МАЕ ЧЫТАЦКУЮ АУДЫТОРЫЮ ЯК У МЕЖАХ БАЦЬКАУШЧЫНЫ, САВЕЦКАГА САЮЗА, ТАК І У ШМАТЛІКІХ КРАІНАХ ПРАЖЫВАННЯ ЗАРУБЕЖНЫХ СУАЙЧЫНІКАУ.

ГАЗЕТА «ГОЛАС РАДЗІМЫ»:

— дасць вам магчымасць з дапамогай сваіх інфармацыйных, аналітычных матэрыялаў аб культурным, палітычным і эканамічным жыцці Беларусі трымаць руку на пульсе часу і падзей;

— прапануе дасведчаным і плюралістычным расказ аб цікавым мікрасвеце замежна, які складаюць людзі, крэўныя нам па этнічнаму паходжанню, культуры, гарантуючы пры гэтым павягу да думкі і пункту гледжання кожнага свайго карэспандэнта;

— будзе і надалей служыць мостам лучнасці паміж замежнымі беларусамі і іх Бацькаўшчынай;

— запалае добрай, як ніхто іншы, магчымасцю па вашаму жаданню весці пошукі сваякоў і знаёмых у розных кутках свету. Каб зрабіць гэтыя пошукі больш дзейснымі ў рубрыцы «Вас шукаюць і чакаюць сваякі, апроч аб'явы, друкуем фотаздымкі [даведкі па тэл. 33-03-15];

— дае шанц дзелавым людзям БССР і СССР знайсці партнёраў за мяжой і на Радзіме; усе — шляхам публікацыі рэкламных матэрыялаў на беларускай і замежных мовах, візітных картак прадпрыемстваў і кааператываў, аб'яў [даведкі па тэл. 33-02-80]. Хіба вы не зацікаўлены скарыстаць гэтую нагоду!

Выпіска «Голас Радзімы» можна ў любым адрэзку «Саюздруку».

НАШ ПАДПІСНЫ ІНДЭКС: 63854, ЦАНА НА ГОД — 4 РУБЛІ 16 КАПЕЕК, НА ТРЫ МЕСЯЦЫ — 1 РУБЕЛЬ 4 КАПЕЙКІ.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦІ КП Беларусі
Індэкс 63854 Зах. № 312.